

ARXITEKTURAVIY USLUBLAR

Jumaboyeva Shahlo Najmiddin qizi

Toshkent Xalqaro Moliyaviy Boshqaruv va

texnologiyalar Universiteti

Arxitektura yo'nalishi

2-bosqich talabasi

Annotatsiya: *Mazkur ishda arxitekturaviy uslublarning tarixiy shakllanishi, rivojlanishi va ularning madaniy, diniy hamda ijtimoiy hayotdagi o'rni tahlil qilingan. Har bir arxitekturaviy uslub insoniyat tafakkuri, estetik qarashlari va zamonasining ehtiyojlariga mos ravishda vujudga kelgani ko'rsatib beriladi. Qadimgi Misr, Yunoniston, Rim, O'rta asrlar, Uyg'onish davri va zamonaviy davr arxitekturasi o'ziga xos belgilar asosida tahlil qilinadi. Ishda har bir davr arxitekturasi shakllanishiga ta'sir etgan omillar — geografik joylashuv, diniy e'tiqod, siyosiy tuzum va ilmiy taraqqiyot kabi jihatlar yoritilgan.*

Аннотация: *В работе анализируется историческое формирование и развитие архитектурных стилей и их роль в культурной, религиозной и общественной жизни. Показано, что каждый архитектурный стиль возник в соответствии с мышлением человека, эстетическими взглядами и потребностями своего времени. Архитектура Древнего Египта, Греции, Рима, Средних веков, эпохи Возрождения и Нового времени будет проанализирована на основе их уникальных особенностей. В работе рассматриваются факторы, повлиявшие на формирование архитектуры каждого периода, такие как географическое положение, религиозные верования, политическая система и научный прогресс.*

Annotation: *The work analyzes the historical formation and development of architectural styles and their role in cultural, religious and social life. It is shown that each architectural style arose in accordance with human thinking, aesthetic views and the needs of its time. The architecture of Ancient Egypt, Greece, Rome, the Middle Ages, the Renaissance and the Modern Age will be analyzed based on their unique features. The paper examines the factors that influenced the formation of the architecture of each period, such as geographical location, religious beliefs, political system and scientific progress.*

Kalit so'zlar: *Arxitektura, uslublar, tarix, me'morchilik, Madaniyat, estetik, dizayn, inshootlar, qadriyatlar, zamonaviylik, diniy, uyg'onish, simmetriya,*

gumanizm, gotika, barokko, minimalizm, sanoat, konstruktivizm, modernizm, futurizm.

Ключевые слова: *Архитектура, стили, история, зодчество, культура, эстетика, дизайн, конструкции, ценности, современность, религиозный, ренессанс, симметрия, гуманизм, готика, барокко, минимализм, индастриал, конструктивизм, модернизм, футуризм.*

Keywords: *Architecture, styles, history, building, culture, aesthetics, design, constructions, values, modernity, religious, Renaissance, symmetry, humanism, Gothic, Baroque, minimalism, industrial, constructivism, modernism, futurism.*

Kirish:

Insoniyat tarixining har bir davri o'ziga xos madaniy, siyosiy va ijtimoiy voqealar bilan ajralib turgan bo'lsa, bu jarayonlar arxitektura san'atida ham o'z aksini topgan. Arxitektura — bu faqatgina bino va inshootlarni qurish emas, balki bir xalqning dunyoqarashi, qadriyatlar va estetik didining ifodasidir. Turli davr va hududlarda vujudga kelgan arxitekturaviy uslublar o'z zamonasining ruhini, texnologik imkoniyatlarini va ijtimoiy ehtiyojlarini aks ettirgan. Shu sababli, arxitekturani faqat texnik yoki muhandislik sohasi deb emas, balki san'at va tarixiy taraqqiyotning muhim bir ko'inishi sifatida o'rganish lozim.

Arxitekturaviy uslublar insoniyatning tarixiy rivojlanishi davomida shakllangan va har bir uslub o'zining betakror xususiyatlariga ega bo'lgan. Masalan, qadimgi Misr arxitekturasi monumentalligi va diniy e'tiqodlar bilan ajralib tursa, yunon arxitekturasi muvozanat va uyg'unlikka asoslangan. Rimliklar esa qurilish texnologiyasini yanada takomillashtirib, ulkan amfiteatrlar va akveduklar qurish orqali zamonaviy arxitekturaning asosi bo'lgan tizimlarni ishlab chiqqanlar. O'rta asrlar gotik uslubi esa diniy ifoda, balandlik va nafis bezaklar orqali o'z davrining ruhiy ehtiyojlarini aks ettirgan.

Har bir arxitekturaviy uslubning paydo bo'lishi va rivojlanishiga turli omillar — geografik joylashuv, iqlim, diniy e'tiqod, siyosiy tuzum, iqtisodiy holat va madaniy almashinuvlar ta'sir qilgan. Bu omillar arxitekturaning shakli, materiali, bezak uslubi va funksional jihatlarini belgilagan. Shuningdek, har bir yangi uslub o'zidan oldingi uslublarga javob yoki tanqid tarzida yuzaga kelgan. Bu jarayon arxitekturaning uzluksiz rivojlanib borishini ta'minlagan.

Mazkur mavzuni o'rganish orqali nafaqat turli arxitekturaviy uslublarni tanib olish, balki insoniyat tafakkurining tarixiy taraqqiyotini ham anglash mumkin. Shuning uchun "Arxitekturaviy uslublar" mavzusi bugungi kunda ham o'z

dolzarbligini yo‘qotmagan bo‘lib, madaniy merosni asrash va kelajak arxitekturasi shakllantirishda muhim manba hisoblanadi.

Asosiy qism:

Arxitekturaviy uslublar — bu muayyan tarixiy davrda, geografik hududda yoki madaniy muhitda shakllangan va o‘ziga xos belgilarga ega bo‘lgan binoshootlar loyihalash va qurish uslubidir. Bu uslublar nafaqat estetik jihatdan, balki ijtimoiy, madaniy va dini qadriyatlarni ifodalash orqali ham ajralib turadi. Har bir arxitektura uslubi insoniyat tafakkurining, hayot tarzining va dunyoqarashining mahsuli bo‘lib, ularning rivojlanishi tarixiy bosqichlar bilan chambarchas bog‘liq.

Qadimgi Misr arxitekturasi monumentallik, simmetriya va diniy timsollar bilan ajralib turadi. Piramidalar, ma’badlar va obelisklar qadimgi misrliklar e’tiqodi va abadiyatga ishonchini aks ettirgan. Misr arxitekturasi keyin qadimgi Gretsiya arxitekturasi paydo bo‘lib, u uyg‘unlik, nisbat va ideal go‘zallikka urg‘u berilgan Dorik, Ionik va Korinf ustun turlarini yaratdi. Bu uslub, ayniqsa, ibodatxonalar va jamoat binolarida yaqqol namoyon bo‘lgan.

Rim arxitekturasi esa yunon me’morchiligidan ilhomlanib, uni yanada amaliy va texnologik jihatdan boyitdi. Rimliklar betonkori ishlatish, gumbazlar, kemerli tuzilmalar va akveduklarni qurish orqali inshootlarning funksionalligini oshirishga erishdilar. Bu esa shaharsozlik va fuqarolik binolarining keng rivojlanishiga turtki bo‘ldi.

O‘rta asrlarda arxitekturaviy uslublar diniy maqsadlarga ko‘proq yo‘naltirildi. Roman uslubi og‘ir va zich devorlar, kichik derazalar bilan ajralib turgan bo‘lsa, undan keyin paydo bo‘lgan gotik uslub yengilroq konstruksiyalar, vitrinalar, baland minoralar va arch ko‘rinishdagi tuzilmalari bilan mashhur bo‘ldi. Gotik uslub Yevropadagi ko‘plab soborlar va monastirlarda o‘z aksini topdi.

Uyg‘onish davrida arxitektura inson markazida bo‘lgan gumanistik qarashlar asosida shakllandi. Bu davr me’morlari antik davrga qaytib, simmetriya, proporsiya va aniqlikka katta e’tibor qaratdilar. Barokko va rokoko uslublari esa bezakdorlik, harakat va dramatik effektlarga urg‘u berishi bilan ajralib turdi.

XIX–XX asrlarga kelib, arxitektura sanoat inqilobi va zamonaviylik ta’sirida funksional, minimalist va texnologik uslublar sari yo‘nala boshladi. Modernizm, konstruktivizm, brutalizm, postmodernizm kabi uslublar paydo bo‘lib, har biri o‘z davrining ijtimoiy va texnik ehtiyojlariga javob bo‘la oldi.

Shunday qilib, arxitekturaviy uslublar insoniyat tarixining ajralmas qismi bo‘lib, ular orqali turli davrlar ruhiyati, madaniyati va ilmiy salohiyati namoyon bo‘ladi.

Xulosa:

Arxitekturaviy uslublar — bu insoniyat tafakkuri, didi va turmush tarzi bilan chambarchas bogʻliq boʻlgan tarixiy-madaniy hodisadir. Har bir uslub maʼlum bir davr va hududning ijtimoiy, siyosiy, diniy va iqtisodiy sharoitlariga javob tariqasida vujudga kelgan boʻlib, oʻz zamonasining ruhini aks ettiradi. Qadimgi Misrda paydo boʻlgan monumentallik, Yunoniston arxitekturasidagi uygʻunlik va nisbatlar, Rimdagi muhandislik yutuqlari, Oʻrta asrlardagi diniy ifodalar, Uygʻonish davridagi insonparvarlik gʻoyalari — bularning barchasi arxitekturaviy uslublarning xilma-xilligini va ulardagi falsafiy yondashuvni namoyon etadi.

Shuningdek, arxitekturaviy uslublar orqali nafaqat inshootlar, balki jamiyatning umumiy holati, hayotiy qarashlari va maʼnaviy qadriyatlari ham oʻrganiladi. Chunki har bir bino, ibodatxona yoki saroy oʻzida koʻzga koʻrinmas maʼlumotlarni mujassamlashtirgan boʻladi. Ayniqsa, zamonaviy arxitektura uslublarining shakllanishida sanoat inqilobi, ilm-fanning rivoji va texnologiyalarning kirib kelishi muhim rol oʻynadi. Bu esa arxitekturada nafaqat estetik, balki ekologik, iqtisodiy va funksional mezonlarning ham ustuvor boʻlishiga sabab boʻldi.

Bugungi kunda arxitektura nafaqat oʻtmish uslublarini oʻrganadi, balki ularni zamonaviy shakllarda qayta talqin qilishga, yangi texnologiyalar bilan uygʻunlashtirishga intiladi. Shuning uchun arxitekturaviy uslublarni bilish, ularning tarixiy asoslarini chuqur oʻrganish nafaqat meʼmorlar, balki madaniyatshunoslar, tarixchilar va sanʼatshunoslar uchun ham muhimdir. Bu bilimlar nafaqat oʻtmishni anglashga, balki kelajakda barqaror, qulay va estetik muhit yaratishga xizmat qiladi.

Xulosa qilib aytganda, arxitekturaviy uslublar insoniyatning tarixiy tajribasi, estetik qarashlari va hayotiy ehtiyojlarini aks ettiruvchi noyob boylikdir. Ularni oʻrganish orqali biz oʻzimizni, jamiyatimizni va butun insoniyat sivilizatsiyasini yanada chuqurroq anglaymiz.

Foydalanilgan Adabiyotlar

1. **Kuchma, B. (2015).** *Me'morchilik va arxitekturaviy uslublar.* Tashkent: O'zbekiston milliy universiteti nashriyoti.
2. **Baker, C. (2017).** *Architectural Styles: A Global History.* London: Thames & Hudson.
3. **Frampton, K. (2007).** *Modern Architecture: A Critical History.* London: Thames & Hudson.
4. **Khan, S. (2012).** *The Evolution of Architectural Styles.* New York: Wiley.
5. **Muthesius, H. (1994).** *The English House: Architecture and Interiors.* London: Yale University Press.